

Digitální svět: technologie, potenciál, rizika

Právní a společenské aspekty

Miroslav Bartošek, bartosek@ics.muni.cz

Jiří Marek, marek@ics.muni.cz

Přednášející

Miroslav Bartošek

- ÚVT MU, Knihovnicko-informační centrum MU
- Automatizace knihoven
- Digitální knihovny
- Open Science

Jiří Marek

- ÚVT MU, manažér Open Science
- Open Science
- Citizen Science

Obsah přednášky

1. Úvod
2. Právo na internetu
3. Etika a netiketa
4. (vybrané) Společenské aspekty

Obsah přednášky

1. Úvod

Otázky k zamyšlení • Internet „dobro lidstva“? • O čem to bude

2. Právo na internetu

Široký právní rámec • Duševní vlastnictví • Autorský zákon • CC • GDPR

3. Etika a netiketa

Etika, etiketa, netiketa • Netiketa dříve... • ...a dnes

4. (vybrané) Společenské aspekty

Už jen bodově • Je to na širší debatu ☺

MUNI ICS

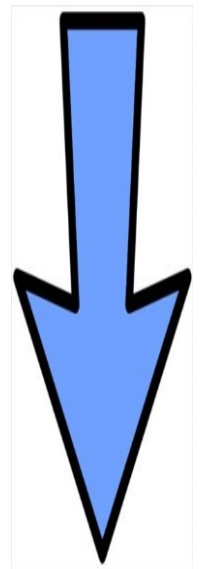
1. Úvod

Internet „Dobro lidstva“?

*Internet a osobní IT jsou s námi v masovějším měřítku zhruba čtvrtstoletí.
Za tu dobu změnily svět k nepoznání. K lepšímu nebo horšímu?*

Otázky k zamyšlení

- **Otevírání/dostupnost** informací vs. **Omezování** přístupu?
- **Ochrana** práv autorů vs. **Právo** veřejnosti na informace?
- **Digitalizace** života vs. **Hrozby** kyberkriminality?
- Sociální média jako podpora nebo hrozba pro demokracii?
- **Regulace** informací na internetu? Ne/ano – jak?
- Propaganda na internetu jako nové válčiště mezi státy/ideologiemi?
 - Jsme díky internetu svobodnější?
 - Je svět díky internetu lepší a bezpečnější?

Internet „Dobro lidstva“?

Nástup nových technologií a propojování kyberprostoru s fyzickým světem přináší řadu výzev právních, etických a společenských, s vazbou na:

Lidská práva

- Osobní svoboda, právo na soukromí, svoboda projevu, osobní bezpečnost

Odpovědnost

- Odpovědnost za jednání a vyjadřování, regulace, náhrada škod

Bezpečnost

- Ochrana před kybernetickými hrozbami a útoky, šikana, kyberkriminalita

Fungování společnosti

- Právní a společenský rámec, společenská domluva a koheze

O čem to bude

– Právní nahlédnutí

– Etické otázky

– Společenské aspekty

- Spíše jen vybrané střípky z komplikovaného světa
- Bez ambicí na úplnost a „jedinou pravdu“
- Nejsme právníci

2. Právo na Internetu

2. Právní rámec

dreamstime.com

Mnoho oblastí, složitě propojený komplex zákonů (žádný 1 zákon „o Internetu“)

- **Ochrana duševního vlastnictví** (x právo veřejnosti na informace)
- **Ochrana soukromí a osobních údajů** (x právo na informace)
- **Ochrana obchodního tajemství** (x veřejný zájem)
- **Zodpovědnost za obsah** (x svoboda projevu)
- **Zodpovědnost za zneužití** (x kdo je zodpovědný)
- **Kybernetická bezpečnost**, Zákon o elektrotechnických komunikacích
- a mnoho dalších...

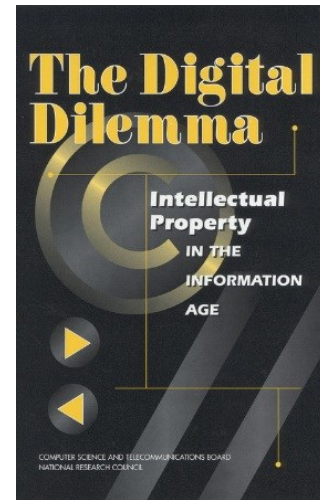
Navíc

- Princip teritoriality (rozdílnost národních legislativ) x Internet nezná hranic
- Legislativa se trvale za vyvíjí a mění (viz např. nejnověji zákony DEPO)
- Různé právní výklady (rozhoduje soud)

(Další elektronizace postupů orgánů veřejné moci)

2.1 Ochrana duševního vlastnictví

Hailed for quick and convenient access to a world of material, the Internet also poses serious economic issues for those who create and market that material. If people can so easily send music on the Internet for free, for example, who will pay for music?

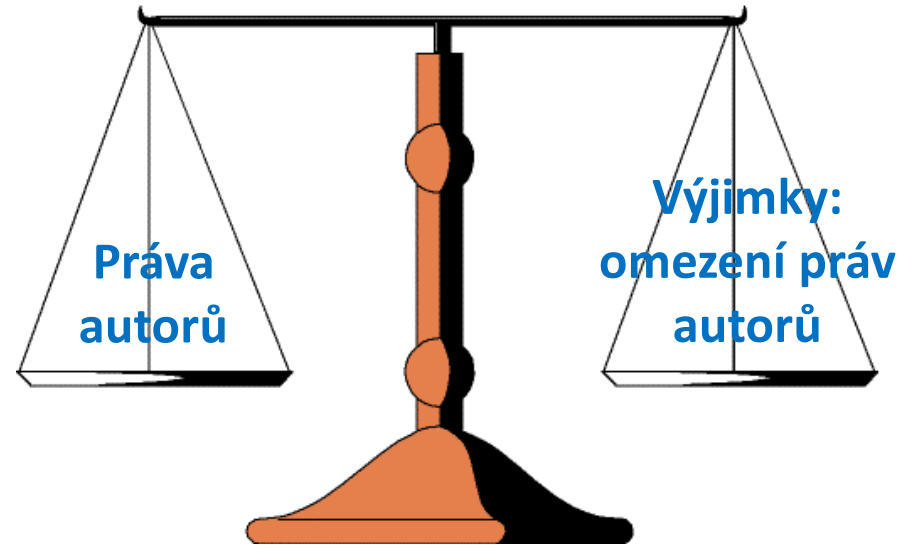
“The Digital Dilemma: Intellectual property in the Information Age“. National Academy of Sciences, 2000

- Ochrana duševního vlastnictví je **pokládána za nezbytnou pro podporu kreativity lidí**. Jak velká ale má ta ochrana být, to jasné není.
- **Práva k duševnímu vlastnictví**: soubor práv k nemotným výsledkům tvůrčí činnosti člověka
 - **Autorská práva** (*ochrana vzniká automaticky*)
 - Práva autora
 - Práva související (nakladatelé, výkonní umělci, rozhlasové/televizní vysílání, databáze)
 - **Průmyslová práva** (*o ochranu se žádá a je zpoplatněna*)
 - Práva k tvůrčím výsledkům – **patenty** (vynálezy, technická řešení), **užitné vzory**
 - Práva k netvůrčím výsledkům – **ochranné známky**

2.1.1 Autorské právo

1. Právo autora mít po určitou dobu pod výlučnou kontrolou některá využívání svého díla
2. Chránit veřejný zájem při využívání díla širokou veřejností

„Ochrana autorských práv by neměla být ani tak tvrdá, aby znemožnila rozvoj, monopolizovala trh a vytvořila sociální přehradu mezi lidmi a společnostmi, neměla by ale být ani tak měkká, aby se nevyplácelo investovat do rozvoje.“

- Autorská ochrana je přidělena autorským dílům automaticky v okamžiku jeho vyjádření v objektivně vnímatelné podobě (EU), resp. jejich fixace do hmotné podoby (US)
- Nechrání se příslušné myšlenky, nápady, fakta, procedury, objevy... stojící za vytvořením díla
- v ČR: „**Autorský zákon**“ (Zákon 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících, a...)
- Autorské dílo: slovesné, hudební, dramatické, choreografické, pantomimické, fotografické, audiovizuální, malířské, sochařské, architektonické, kartografické, dílo užitého umění

2.1.1 Autorský zákon

– Práva osobnostní

- Osobovat si autorství, nedotknutelnost díla, autorský dohled, ...
- Zanikají smrtí autora

– Práva majetková

- Ekonomický profit: rozmnožování díla, sdělování veřejnosti (web), odměna za rozmnožování díla pro osobní potřebu, ...
- **Trvají 70 let po smrti autora** a dědí se

○ **Teritorialita:** V různých zemích se může právní úprava lišit. Snaha o harmonizace v rámci EU.

○ **Kolektivní správa autorských práv:** OSA (Ochranný svaz autorský), DILIA, aj.

- ✓ **Náhradní odměny** odváděny v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu – poplatky z nenahraných nosičů, z přístrojů k zhotovování rozmnoženin, zhotovených placených kopií, TV v restauraci, ...
- ✓ **Volná užití díla (pro osobní potřebu):** „Za užití díla podle tohoto zákona se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, nestanoví-li tento zákon jinak.“ „Do práva autorského tak nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla.“ Neplatí pro poč. programy a databáze.

<https://www.mkcr.cz/caste-dotazy-737.html>

2.1.2 Creative Commons

- Autor může dle AZ udělit veřejnou licenci pro své dílo!
- Většina autorů ale neví, jak to udělat -> proto vzniklo Creative Commons (neziskové mezinárodní sdružení – právníci a informační specialisté)
- **CC** = soubor veřejných licencí, které autor může přiřadit k svému dílu a rozhodnout tak, za jakých podmínek lze jeho dílo volně používat
- Autor sám stanovuje míru ochrany a volnosti svého díla
- Široké spektrum licencí dle
 - míry ocenění autora za užití díla
 - možností využití díla pro komerční účely
 - podmínek modifikovatelnosti díla
- **all rights reserved** → **some rights reserved**
- Jak používat CC <https://www.creativecommons.cz/pro-autory/publikace-del/>

2.1.2 CC – prvky pro sestavování licencí

- **Attribution (by)** uvedte autora
Umožňuje ostatním rozmnožovat, rozšiřovat, vystavovat a sdělovat dílo a z něj odvozená díla pouze při uvedení autora.
- **Noncommercial (nc)** neužívejte dílo komerčně
Umožňuje ostatním rozmnožovat, rozšiřovat, vystavovat a sdělovat dílo a z něj odvozená díla pouze pro nevýdělečné účely.
- **No Derivative works (nd)** nezasahujte do díla
Umožňuje ostatním rozmnožovat, rozšiřovat, vystavovat a sdělovat pouze dílo v původní podobě, nikoliv díla z něj odvozená.
- **Share Alike (sa)** zachovejte licenci
Umožňuje ostatním rozšiřovat odvozená díla pouze za podmínek identické licence jako má původní dílo (copyleft)

2.1.2 CC licence

Označení	Popis	Zkratka
	Nejširší možné užití díla (i bez uvedení autorství)	0
	Pouze uvedení autora	BY
	Uvedení autora + Žádná odvozená díla	BY-ND
	Uvedení autora - týká se původního díla i jeho modifikací	BY-SA
	Uvedení autora + Pouze nekomerční užití	BY-NC
	Uvedení autora + Pouze nekomerční užití + Žádné modifikace	BY-NC-ND
	Uvedení autora + Nekomerční užití + Zachovejte licenci	BY-NC-SA

https://cs.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons

Ochrana osobních údajů – GDPR

Otevírání informací vs. Omezování přístupu

2.2 Ochrana soukromí

- Růst dostupnosti dat o osobách → možnost chránit si soukromí
 - 2000 – první **Zákon o ochraně osobních údajů**, ustanoven ÚOOÚ
 - 25.5.2018 – **GDPR** (General Data Protection Regulation) a na něj navazující nový český zákon o ochraně osobních údajů (č. 110/2019 Sb.) (vysoké sankce)
- Vsuvka: typy právních aktů EU:
 - **Nařízení** (Regulation) = zákon (součást národní legislativy všech zemí EU)
 - **Směrnice** (Directive) = harmonizační cíle (nutno zapracovat do národní legislativy)
 - **Rozhodnutí** (jen pro určené subjekty), **Doporučení**, **Stanovisko**
- **Osobní údaj** : jakýkoliv údaj o přímo či nepřímo identifikovatelné fyzické osobě
 - Koho se týká: jen žijících osob
 - „**Citlivé**“ **OÚ** : rasový/etnický původ, náboženské/politické přesvědčení, sexuální orientace, zdravotní stav, ...

2.2 Jak? Zásady zpracování OÚ

- Musí k tomu být **právní důvod** (6)
 - Právní povinnosti správce, plnění smluv, oprávněný zájem správce, veřejný zájem, ..., souhlas
- **Účel zpracování** (stanovit konkrétní účel zpracování OÚ)
- **Minimalizace** sbíraných osobních údajů (jen údaje nezbytné pro stanovený účel)
- **Omezené uložení** (jen po nezbytně dlouhou dobu vzhledem k účelu zpracování)
- **Transparentnost** (informovanost subjektu údajů)
- **Přesnost a aktuálnost**
- **Integrita a důvěrnost** (zabezpečení před poškozením, ztrátou či únikem dat)

- Povinnosti instituce:
 - Záznamy o činnostech zpracování
 - **Pověřenec pro ochranu osobních údajů**

Informace o zpracování a ochraně osobních údajů na MU

V souladu s čl. 13 a 14 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) – dále jen obecné nařízení – informuje Masarykova univerzita subjekty údajů o podmínkách, za jakých jsou zpracovávány a chráněny jimi poskytované osobní údaje a jaká mají subjekty údajů v oblasti zpracování a ochrany osobních údajů práva.

Správce osobních údajů

Správce osobních údajů je Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno, IČO: 00216224, DIČ: CZ00216224, ID datové schránky: 9tmj9e4.

Masarykova univerzita (dále též MU) je veřejná vysoká škola podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. V rámci svého poslání MU svobodně a samostatně uskutečňuje vzdělávací a v souvislosti s ní vědeckou a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost a s nimi související činnosti.

Pověřenec pro ochranu osobních údajů

Pověřencem pro ochranu osobních údajů Masarykovy univerzity je Mgr. Iva Zlatušková, poverenec@muni.cz, telefon 549 49 1030.

Soukromí

Následující stránky poskytují informace vyplývající z plnění nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů), dále jen GDPR (General Data Protection Regulation).

Plné znění nařízení

Česky

Anglicky

Správa soukromí

Nastavte si míru zveřejňování osobních údajů. Stáhněte nebo udělte souhlas se zpracováním vybraných osobních údajů.

[Pokračovat](#)

Moje data

Nahlédněte do svých osobních údajů, které systém zpracovává. Plnění povinností správce dle čl. 15 GDPR.

[Pokračovat](#)

Informace o činnostech zpracování osobních údajů

Plnění povinností správce a zpracovatele dat dle čl. 13 a 14 GDPR.

[Pokračovat](#)

Privileg

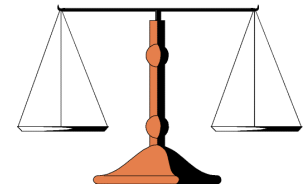
Záznamy o činnostech zpracování

Plnění povinností správce a zpracovatele dat dle čl. 30 GDPR.

[Pokračovat](#)

2.3 „Právo být zapomenut“

- GDPR: povinnost mazat nepotřebné OÚ, ale ne vše zachytí GDPR
- **Co se jednou dostane na internet...**
- Soudní žaloby na vyhledávače (Google aj.) – odstranit z výsledků vyhledávání stránky, které mohou ovlivnit pověst stěžovatele (Snahy změnit minulost?)
- 2014 rozsudek Soudního dvora EU ve věci Google x Mario Costeja Gonzales
 - Stěžovatel se původně domáhal odstranění článku o něm z jedné španělských novin (dražba majetku stěžovatele kvůli dluhům na sociálním pojištění. „Dluhy jsem splatil a dnes je to irelevantní“)
 - Vydavatel mu nevyhověl (v souladu se španělskými zákony)
 - Žaloba na Google – odstranit odkazy na daný článek v novinách
 - **Soudní dvůr EU: Google (provozovatel) musí za určitých podmínek z výsledků vyhledávání smazat odkazy na stránky s informacemi o konkrétním člověku, pokud jej o to požádá**
 - Provozovatel ale může nejprve přezkoumat, jestli je žádost oprávněná (zvážit rovnováhu práv dotčeného a práv uživatelů internetu na informace)
 - Neposuzuje se pravdivost, ale dnešní relevance informace
- Řada dalších soudních případů; Google – příklady žádostí, kterým vyhověl/nevyhověl

3. Etika a netiketa

3.1 Právo vše nevyřeší...

- **Desatero**
- **Etika** (nauka o morálce) a **Etiketa** (pravidla chování ve společnosti) – soft regulace
- **Netiketa** / Netiquette (net + étiquette) – slušné chování na Internetu
 - Vyvíjí se, žádný pevný soubor pravidel, různé on-line komunity
 - Napomoci přívětivému a přátelskému prostředí

3.2 Specifika on-line komunikace

Na co si dávat pozor

- Odosobněná komunikace (neporozumění)
- Zkratkovité vyjadřování (twitterizace komunikace, klipovitost)
- Anonymita uživatelů (nižší osobní odpovědnost)
- Rychlost šíření a globální dopad (širší publikum)
- Snadnost kopírování a bez ztráty kvality (krádež, plagiátorství)
- Snadná dostupnost obrovského množství informací (vyznat se, najít tu pravou)
- Různorodá kvalita informací (rozpoznání kvality/nekvality)
- Permanentní změna (nízká trvanlivost)

3.3 RFC 1855 – Netiquette Guidelines

- Jeden z prvních pokusů o netiketu (1995)
- „In the past, the population of people using the Internet had "grown up" with the Internet, were technically minded, and understood the nature of the transport and the protocols. Today, the community of Internet users includes people who are new to the environment. These "Newbies" are unfamiliar with the culture and don't need to know about transport and protocols.“

Vybrané ukázky pro e-mail: (volný zkrácený překlad)

- Internet není bezpečný. Nepiš do e-mailu nic, co bys nenapsal na pohlednici.
- Respektuj copyright.
- Rozesílání řetězových e-mailů je zakázáno.
- Buď konzervativní v tom, co posíláš a liberální v tom, co přijímáš. Vyhýbej se „flame-wars“.
- Příjemci mohou mít jiné zvyklosti kulturní, jazykové či ve vnímání humoru. Ber na to ohled. –Sarkasmus!
- NEPIŠ TEXTY KAPITÁLKAMI! Vypadá to, jak bys křičel.
- Používej smajlíky pro označení citově zabarvených sdělení. Ale používej je střídmě!
- Nepiš řádky delší než 65 znaků a řádek ukonči vždy tvrdou mezerou.
- a další...

3.3 RFC 1855 – Netiquette Guidelines (2)

Vybrané ukázky pro e-mailové konference a NetNews: (volný zkrácený překlad)

- Sleduj danou konferenci či skupinu alespoň 1-2 měsíce, než začneš přispívat, abys porozuměl zvyklostem
- Uvědom si, že Tvé příspěvky čte velká skupina lidí. Možná včetně Tvého šéfa. Buď opatrný.
- Příspěvky jsou často po velmi dlouhou dobu archivovány. Pamatuj na to.
- Příspěvky by měly být stručné a k věci.
- Neposílej příspěvky jen kvůli tomu, abys upozornil autora na překlepy či jazykové chyby. Svědčí to o Tvé nevyzrálosti.
- Nepodváděj a nepoužívej spoofing (vydávat se za někoho jiného nebo zaměňovat autory textů).
- Posílání reklamy je přípustné pouze ve skupinách k tomu určených.
- Při posílání odpovědi vyznač v úvodu ten text, na který reaguješ.
- Neposílej příspěvky typu „poděkování za poděkování“.
- Nepoužívej v textu speciální znaky či abecedy, nemusí projít.
- a další...

Flame wars

- Z jedné knihovnické e-konference v roce 1997 (od kolegy z UPOL):

„Aniž bych se chtěl kohokoliv zastávat, rád bych poznamenal, že udělat z někoho veřejně blbce, umí každý blbec.

Takže bych doporučoval zúčastněným blbcům, aby dělali blbce především ze sebe (pokud to vůbec musí dělat) a ne z jiných blbců, kteří to úspěšně zvládnou sami.“

A ukázka dnešních doporučení →

3.4 <https://cs.wikipedia.org/wiki/Netiketa>

1. Nezapomínejte, že **na druhém konci jsou lidé**, nikoli počítač. To, co napíšete, byste možná dotyčnému nikdy do očí neřekli.
2. Dodržujte **obvyklá pravidla slušnosti** normálního života. Co je nevhodné v obvyklém životě, je samozřejmě nevhodné i na internetu.
3. Zjistěte si taktně **kde a s kým mluvíte**. Internet je přístupný lidem z celého světa a v každé zemi platí jiná morálka. Politika, náboženství a podobné problémy by proto měly být diskutovány s maximálním taktem a v mezích slušnosti.
4. Berte **ohled na druhé**. Ne každý má tak dobré internetové připojení jako vy. Neposílejte zbytečně velké zprávy, přílohy, fotografie, ...
5. Je vhodné **psát s diakritikou**. Vyvarujete se tak nedorozumění. Nebud'te grobián, nezveřejňujte nepravdivé nebo i pravdivé, ale choulostivé informace.
6. **Pomáhejte** v diskuzích. Pokud má někdo v diskuzi nějaký problém, odpovězte mu, pokud znáte odpověď. Někdo jiný zase pomůže vám. Platí zásada: *Napřed poslouvej, pak piš*.
7. **Nerozpoutávejte flame wars** a pomáhejte je udržet pod kontrolou.
8. Respektujte soukromí jiných.
9. Nezneužívejte svou moc či své vědomosti.
10. **Odpouštějte ostatním chyby**. I vy je děláte. Nevysmívejte se jim a nenadávejte na ně.
11. Nešířte hoaxy. Nerozesílejte spam a reklamu. Neporušujte autorská práva.

4. (vybrané) Společenské aspekty

4.1 Společenské aspekty – diskuse

- Specifika sociálních sítí (médii)
- Monopolní praktiky GAFAM (Google – Amazon – Facebook – Apple – Microsoft)
- Sociální bubliny
- Kyberšikana, dětská pornografie (film „V síti“)
- Trolling, Hoaxes, Fake-news, Hate-crimes, Kyberkriminalita
- Obchodní a politická reklama (Cambridge Analytica)
- Propaganda (bez zvládnuté internetové propagandy se dnes nedá vyhrát válka!)
- Snahy nastavit nový, lepší, „spravedlivější“ systém
 - Piráti: „Stávající AZ je archaická vykopávka, ne zákon pro informační společnost“

Právo – Etika – Společnost

MUNI
ICS

Diskuse